

Əfşan Şövqi qızı Əfşari³⁰
“XOŞBƏXTLİK” VƏ “BƏDBƏXTLİK” KONSEPTİ İLƏ BAĞLI ATALAR SÖZLƏRİNƏ
LİŊVOKULTUROLOJİ ASPEKTDEN BAXIŞ

Müasir dilçilikdə dilin təkcə vəzifəsi ünsiyyət vasitəsi olması deyil, həm də insanı əhatə edən dünyanı əks etdirməsi, mənsub olduğu xalqın mentalitetini, milli xarakterini, adət-ənənələrini ifadə etməsi fikri daim vurğulanır. Xalqın milli-mədəni özünəməxsusluğu dilin frazeoloji quruluşunda, xüsusən də qısa, dəqiq ifadə olunmuş, təlim, nəsihət, tərbiyə, mühakimə və əxlaqi qiymətləndirmələri ehtiva edən atalar sözlərində ən parlaq şəkildə əks olunur. Atalar sözləri bir etnosun bir növ düşüncə güzgüsü, “xalq müdrikliliyi” olmaqla xalq həyatının milli-mədəni kimliyini dərk etməyin mühüm vasitəsidir. Atalar sözləri özünəməxsus sintaktik və analitik üsullarla dillərin intellektual-lingvistik rəngarəngliyini və zənginliyini göstərir [10;s 181]. Hər bir etnos öz dilində öz məişətinin xüsusiyyətlərindən, müxtəlif təbii-iqlim şəraitindən, sosial quruluşundan, tarixindən, mədəniyyətindən və adət-ənənələrindən asılı olaraq ətraf aləmi özünəməxsus şəkildə əks etdirir. Obrazlar, reallıqlar, anlayışlar və ümumi olan hər şey onların məntiqi məzmununda, ötürükləri münasibətlərin xarakterindədir” [8;s 134].

Dünyanın və dilin milli mənzərəsi bir-birindən asılı və bir-birini tamamlayan anlayışlardır. Bu da lingvokulturoloji birlik çərçivəsində fəaliyyət göstərən lingvistik şəxsiyyətin üzərinə qoyulan müvafiq öhdəliklərin mövcudluğunu nəzərdə tutur. Bu cür öhdəliklər, ilk növbədə, nitqin məzmununu uyğun olaraq qurmaq ehtiyacı ilə əlaqələndirilir. Paremik vahidlərin mühüm xüsusiyyəti onların ətrafdakı reallığı təsvir etməkdə deyil, etnospesifik biliklərə və mədəni-tarixi ənənələrə əsaslanaraq onun şərhində, qiymətləndirilməsində, subyektiv amillərində olan funksional yönümdür [8;s 82]. Başqa sözlə desək, paremiyalar cisimlərə dünyanın milli mənzərəsi ilə bağlı bəzi xüsusiyyətləri aid etməyə və onları qiymətləndirməyə imkan verən alətlər kimi yaranır və fəaliyyət göstərir. Eyni zamanda, bəzi tədqiqatlara görə, lingvomədəni birlik nümayəndələrinin coğrafi həyat şəraiti də paremik yaradıcılığın amillərindən biri kimi çıxış edə bilər [7;s 44].

Milli-mədəni komponent atalar sözünün frazeoloji məna strukturunda yer alır. Atalar sözlərinin müqayisəli və semantik təhlilinin zəruriliyi haqqında E.V.Vanova hesab edir ki, “Atalar sözləri dünyanın dil mənzərəsinin tədqiqi ilə bağlı, xüsusən də dünyanın müxtəlif dillərdə konseptuallaşdırılmasının müqayisəli təhlili baxımından çox illüstrativ materialdır. Atalar sözləri sistemli dil əlamətidir: yəni mənaca korrelyasiya olunur, sinonim və antonim ola bilər, funksional yaxınlığa malikdir. Öz obrazlarında atalar sözləri xalq danışığı və xalq-poetik nitqinə, folkloruna yaxındır. Atalar sözünün mühüm xüsusiyyəti onun tərkib hissələrinin metaforik şəkildə yenidən düşünməsindən yaranan obrazlılıq və ifadəlilikdir. Atalar sözləri mənanın semantik motivlərinə əsasən həm daxili formaya, həm də frazeoloji mənaya malikdirlər. Atalar sözünün semantik quruluşunda təkcə denotasiya deyil, həm də konnotasiya (əlavə anlama, ifadə, qiymətləndirmə, duyğu) müəyyən etmək mümkündür. Atalar sözləri konkret bir xalqın dil yaradıcılığını göstərir. Frazeoloji vahidlərin mənasını təşkil edən obrazların tipikliyi, habelə onlara simvolların və ya dünya standartlarının daxil edilməsi dil və mədəniyyətin kollektiv təmsilinin bəhrəsidir. [8;s 29]. Atalar sözləri istifadə və yenidən düşünmə prosesində dərin ümumiləşdirmə əldə edən konkret və tanış obrazları əhatə edir. Etnomədəni metaforalarda insan haqqında, onun həyatı, təcrübələri, münasibətləri, xalqın etnik-mədəni varlığını, onun mentalitetini müəyyən edən hər şey haqqında fikirlər var.

Bir çox xalqların atalar sözləri milli mədəni məlumatları fərqli şəkildə əks etdirir. Bu fərqliliklər atalar sözlərinin struktur və semantikasının müqayisəsi, onların konseptual atalar sözü sahələrindəki oxşar və fərqli cəhətlərin təyini nəticəsində üzə çıxır. Məlumdur ki, milli-etnik atalar sözləri xalqların dünyagörüşünün tərkib hissəsi, stereotiplərin əksi, milli-mədəni özünəməxsusluğudur. “Atalar sözləri həyatın çətin vəziyyətlərinin həlli yolları ilə bağlı mədəniyyətin xalq müdrikliliyini özündə cəmləşdirən yığcam, yadda qalan ifadələrdir” [10;s 30]. Milli şüur dünyanın parameoloji mənzərəsinə formalaşdırır. Atalar sözləri hər hansı bir xalq janrı kimi folklor sahəsinin bir hissəsi olaraq, uşaqlıqdan qocalığa qədər ümumi fəlsəfi bələdçilər kimi insanlar üçün əsas çərçivənin saxlanması böyük rol oynamışlar” [11;s 8]. Atalar sözləri dünyanın etnik mənzərəsinə formalaşdırır, onun milli qavrayış və təfəkkürünü açır. Üstəlik, atalar sözlərində mədəniyyətin özəyi olan milli dəyərlər aydın şəkildə öz əksini tapmışdır. Müxtəlif mədəniyyətlərdən olan insanların fərqli dəyərləri var. Mədəni dəyərləri atalar sözünün dili ilə müəyyən etmək mədəni fərqlilikləri anlamağa, nəticədə isə bir-birimizi anlamağa kömək edir. “Atalar sözləri əslində hər yerdədir və onların hər yerdə olması bir çox elm sahələrinin alimlərini onları klassik dövrlərdən müasir dövrə qədər öyrənməyə vadar etmişdir. Dillərin və mədəniyyətin müqayisəli tədqiqi müasir alimlər üçün aktual vəzifədir. Bir millətin dili onun mədəniyyətini, psixikasını, düşüncə tərzini əks etdirir. Bu baxımdan atalar sözlərinin struktur-semantik müqayisəsi ona görə mühüm rol oynayır ki, xalqın çoxəsrlik müdrikliliyi atalar sözlərində güzgü kimi öz əksini tapır. Atalar sözlərinin əsas semantik qruplarını insanı keyfiyyətlər, hal-vəziyyət qarşısındakı əhval-ruhiyyə təşkil edir. Ən mühüm universal mədəni dəyərlərdən biri “xoşbəxtlik-bədbəxtlik” ikili anlayışı hesab olunur. “Xoşbəxtlik” anlayışı hər dildə əsasən yaxşılıq, uğur, sevinc, ümüd, bayram kimi sözlərlə ifadə olunur. Buda öz növbəsində “xoşbəxtlik-bədbəxtlik” kimi mücərrəd anlayışların konkret, sadə, başa düşülən, sadə insanlar üçün həyatı sözlərə çevrildiyini göstərir. “Xoşbəxtlik-bədbəxtlik” anlayışı ilə bağlı atalar sözlərinin müqayisəli struktur-semantik təhlili xalqların bu anlayışa çoxtərəfli münasibətini üzə çıxarmağa imkan vermişdir. Hər bir insanın xoşbəxt olmaq istəməsi təbiidir. Xoşbəxtlik və bədbəxtlik məsələləri Qədim Yunan fəlsəfəsində (Platon, Seneka və başqaları tərəfindən), Quranda, İncil də fəal müzakirə olunurdu. Xoşbəxtlik universal anlayış olduğundan hər xalqın özünə məxsus ona aid atalar sözləri var. Avropanın bəzi ölkələrinə xas atalar sözləri; Yalnız pul insanı xoşbəxt edə bilməz. (Portuqaliya), Qonşunuz xoşbəxtdirsə, işləmək sizin üçün daha asan olacaq. (Makedoniya), Başqalarına güvənən insan xoşbəxtdir, şübhə edən isə bədbəxttir.

³⁰ Odlar Yurdu Universitetinin doktorantı efshari@mail.ru

(Macarıstan), Xoşbəxtliyin özündən yox, ona çatmağın yolundan xoşbəxt olursan. (Finlandiya), Ağıllı ər və səbirli arvad dinc bir evin və xoşbəxt bir həyatın açarıdır. (Hollandiya), Xoşbəxt bir cüt olmaq üçün ər kar, arvad kor olmalıdır. (Fransa), Xoşbəxt olmaq istəyən hər kəs evdə qalmalıdır. (Yunanıstan), Kar ər və kor arvad həmişə xoşbəxt bir cüt olacaqdır. (Danimarka), Gənclikdəki ağılsızlıqlarını düzəldən xoşbəxttir. (Çexiya), Başqalarına problemdən çəkinməyə kömək edən xoşbəxttir. (Bolqarıstan) Dəyişdirilə bilməyeni unuda bilən xoşbəxttir. (Polşa) Ümidlə yaşayan insan xoşbəxtliklə ölür. (İsveç) Ana bədbəxtdirsə, heç kim xoşbəxt deyil. (Şotlandiya) Xoşbəxt həyat yoldaşı - xoşbəxt həyat (Avstriya) Müdrik olmaqdansa, xoşbəxt olmaq yaxşıdır. (İngiltərə) Azərbaycan dilində xosbəxtlik və bədbəxtlik, sevinc və kədər konseptində olan bəzi atalar sözləri: "Dərd gələndə batmanla gələr. Ağ gün adamı ağardır, qara gün adamı qaraldır. Dərdi verən dərmanın da verir. Kədəri bölüşəndə azalar, sevinci bölüşəndə çoxalar. Pis günün ömrü az olar. Kədərlə sevinc qardaşdır. Dərdi biləndən soruş" "Afrika qəbilələrində olan atalar sözlərinə aid nümunələr;" "Xoşbəxtlik dadlı yeməklər qədər yaxşıdır. Siçovullara ov edərkən bir fil tutan adam xoşbəxttir. Xoşbəxtlik, qapıları açan kimi qapıdakı bir çatlaqdan bir evə sıxışa bilər. Xoşbəxtlik bir ətir kimidir: başqalarına səpmək mümkün deyil, özün də qoxusuz qalırsan. Sükut xoşbəxtliyin tərcüməçisidir. Xoşbəxtlik üçün bir şey etmək, birini sevmək və bir şeyə ümid etmək lazımdır" Şərqdə istifadə olunan atalar sözlərindən bəziləri; "İnsan yalnız yemək üçün çörək və soğan olsa da xoşbəxt ola bilər. Çox yüksək hədəflər xoşbəxtliyinizi poza bilər. Əsl xoşbəxtlik başqalarını xoşbəxt etməkdir. Xoşbəxttir ki, öz günahları başqalarının səhlərini nəzərə almasına mane olur. Kirləri təmizləməyən xoşbəxtliyi yuyar. Vay halına xoşbəxtliyin tapılmayacağını iddia edənə. Xoşbəxtlik büllura bənzəyir - ən çox işıq saçanda qəfildən çatlaya bilər"

Xoşbəxtlik haqqında italyan-sicilya xalqlarına məxsus atalar sözləri; "Allahı bütün qəlbi ilə sevən xoşbəxt yaşayır və xoşbəxt ölür. Mübahisələrdən uzaq duran insan xoşbəxttir. Borcdan xilas olan insan xoşbəxttir.

Korlar ölkəsində tək gözlü olmaq eyni xoşbəxtlikdir. Bütün xoşbəxtlik ağıldadır" Xoşbəxtlik və bədbəxtlik mövsuzunda Yəhudi atalar sözlərinə aid bəzi nümunələr" Həmişə dürüst davranan xoşbəxttir. Xoşbəxtlik bütün il boyu biçilə bilən bir sahədir. Xoşbəxtliyi tapmağın ən yaxşı yolu onu axtarmaq deyil. Ağıllı oğul atasını sevindirir, axmaq oğul anasını kədərləndirir. Xoşbəxt nəsil, bir yetkinin bir uşağı, böyük bir hökmdarın kiçik bir insanı dinlədiyi yerdir. Bir kiloqram qızıldansa bir qram xoşbəxtlik daha yaxşıdır. Məqsəd harada başlayırsa, xoşbəxtlik də başlayır. Ailənin ən azı bir adamı müdrik olduqda, ikisi də xoşbəxt olacaqdır. Xoşbəxtlik bölüşmək üçün verilir. Xoşbəxt insan suda ördək kimidir"

Xoşbəxtlik haqqında çin atalar sözləri; Xəstə olmayan insan xoşbəxttir. Hər şeyin ölçüsünü bilən həqiqi xoşbəxtliyi biləcək. Xoşbəxt insanlar əsla keçmişə saymırlar. Xəstəlik olmasa insan xoşbəxttir, borcsuz isə varlıdır. Xoşbəxtlik ən kiçik kölgəni belə işıqlandıra bilən bir günəş şüasına bənzəyir. Xoşbəxtliyin kökü var, kədər bətnindədir. Başqalarının bədbəxtliyi hesabına heç vaxt xoşbəxt ola bilməzsən. Yapon atalar sözlərinə aid nümunələr; "Sevincin yerləşdiyi evdə xoşbəxtlik də gələcək. Xoşbəxtlik ən çox istəyənlərdən uzaqlaşır. Bədbəxtlik xoşbəxtliyə körpü ola bilər. Xoşbəxtlik baharı - qəlbi təmizləyir. İnsan xoşbəxtlik üçün yaradılıb, uçuş üçün quş kimi. Xoşbəxtlik sərvətdən daha qiymətlidir".

Eyni mövzuda Ərəb atalar sözləri; Dərdlərini gizlədənlər bunun üçün çarə tapa bilməzlər. Kədər içində fitnə unudulur. Bəla geniş qapılardan daxil olur. Yalnız bir bədbəxtliyə dözm, digəri artıq astanadadır. Xoşbəxtlik bir çimdik, kədər isə çuvaldır. Xoşbəxtliyini qiymətləndirməyənlər kədərə yaxınlaşırlar. "Xoşbəxtlik" anlayışı "bədbəxtlik" mənası ilə kontrast şəkildə daha çox ifadə olunur. geniş şəkildə təqdim olunan mühüm atalar sözləri, insan təfəkkürünün universallığını əks etdirir "Misfortunes never come singly": It never (seldom) rains but it pours; evil chance seldom comes alone; Misfortunes come on horse back, and go away on foot; One woe doth tread upon another's heels. Bu atalar sözləri rus atalar sözləri ilə uyğun gəlir: Пришла беда — отворяй ворота, Беда никогда не приходит одна. Беда беду накликает. Беда на беду идет. Беда бедой беду затыкает. Беда не живет одна. Беда на беду. Беда едет, беду везет, а третья погоняет." "Bədbəxt ova çıxdı, dağları duman aldı, Dərd batmanla gəlir, Dərd gələndə xalvar ilə gələr, çıxanda misqal ilə, Dərdini dərd bilənə söylə, Dərdini gizləyən davasını bulamaz". Bu atalar sözlərinin oxşar mənalı müxtəlif linqvo-mədəni etnik qrupların nümayəndələrinin şüurunda məntiqi və obrazlı-assosiativ əlaqələrin oxşarlığı ilə bağlıdır. [6, s 18]. Bu atalar sözlərinin oxşar mənalı müxtəlif linqvo-mədəni etnik qrup nümayəndələrinin şüurunda məntiqi və obrazlı-assosiativ əlaqələrin oxşarlığı ilə bağlıdır. Bu atalar sözü qrupu, mənşəyinin daha erkən dövrünə aiddir, bunu köhnə "doth" forması (to etmək felinin indiki zamanının üçüncü şəxsin təkli) sübut edir. Bu qrupa daxil olan ingilis atalar sözlərinin əksəriyyəti milli xarakter daşıyır ki, bu da onların təxəyyül sistemində təzahür (xalq müdrikliyinin ifadəsi üçün təbiət hadisələrindən istifadə), təəssüm kimi üsullara əsaslanan milli xarakter daşıyır. Bədbəxtlik mücərrəd anlayışına aid bəzi atalar sözü nümunələri: Misfortunes "come on horse back", "go away on foot"; "tread upon another's heels" "leave everything as it is, or it will be worse": "Don't trouble trouble till trouble troubles you"; Let sleeping dogs lie; Let well alone; bu atalar sözlərinin rus dilində ekvivalentləri Не буди лихо, пока оно тихо, Не дразни собаку так не укусит, Не ищи беды; беда сама тебя сыщет,

Daha qədim mənşəli bu atalar sözləri qrupunun müqayisəli təhlilindən istifadə etməklə onların struktur və qrammatik formalaşmasında, leksik məzmununda və məcazi (obrazlı) mənasında oxşarlıqlarını görə bilərik. Bu ona görə baş verir ki, bu atalar sözlərində fellərin əmr formasında işləndiyi cümlələrin sintaktik quruluşuna təsir edən göstəriş var. Onların oxşarlığı alleqorik formada görünür: "bədbəxtlik" insanın gündəlik həyatı ilə əlaqələndirilir, məsələn, dişləyə bilən "it" zoonimi, qara rəng konsepsiyası ilə, mənfi obrazlar ilə. "Misfortune, need teaches a lesson, add experience, mind, forces to act": Adversity is a great schoolmaster; Needs a must when the devil drives; Need makes the old wife trot; Hunger breaks stone walls. беды мучат да уму учат, натерпишься горя научишься жить, натерпишься горя научишься жить, что мучит то и учит, Несчастье — великий учитель, Нужда научит горшки обжигать. Bu qrupa aid olan atalar sözlərini müqayisə etdikdə qeyd etmək olar ki,

ingilis atalar sözlərində “bədbəxtlik” mənasında bəla, ehtiyaclar, aclıq sözlərindən istifadə oluna bilər. Rus dilində bədbəxtlik, kədər, səfalət, kasıblıq, sözlərindən, Azərbaycan dilində atalar sözlərində dərd, qaranlıq, çarəsizlik, ümüdsüzlük kimi mənavi anlayışlardan istifadə olunur. Növbəti ingilis atalar sözləri qrupuna “qayğı və narahatlıq insana zərərli, ən canlı və şən insanı məhv edə bilər” mənasını daşıyan atalar sözləri daxildir: Care killed a cat. Qulluq pişiyi öldürür. Bu atalar sözündə insan özü ilə heyvan arasında bənzətmə aparır, o, alleqorik xarakter daşıyır. Кручина иссушит в лучину, Кручина с ног собьет, нужда во все заклюет (Troubles and sadness knocked off), бороздки прокладывают (Misfortunes like sorrows: lay furrows); Горе не молодит (Sorrows don't make you younger); Горе одного только рака красить (Mount makes red only a lobster; Морских топить море, а сухопутных (the seamen drown in the sea and the ground — in sorrow). [3; s 32]. Rus atalar sözlərində bu mənanın daha geniş və dramatik şəkildə təqdim olunduğunu görürük, çünki rus kəndlilərinin həyatı daha ağır idi. Rus atalar sözləri folklor üsullarından istifadə edilir. Qədim dövrlərdə ruslar xalq əlamətlərinə inanırdılar, bu, çox vaxt atalar sözlərinin sayında əks olunur, məsələn: Кукушка кукует горе вещует (kuku çağırır - bədbəxtlik proqnozlaşdırır və ya kimin həyatında kuku çağırırsa, bədbəxtlik olacaq). Ququ gələcəyi görə bilən quş hesab edilirdi. Xalqın psixologiyasından daha çox təsirlənən atalar sözlərində xoşbəxtlik-bədbəxtlik anlayışı çox vaxt ilkin ehtiyac olan “yemək” sözü ilə əlaqələndirilir, məsələn: Придет беда — не пойдет на ум и еда. Acı kədərin şirin yeməyi yoxdur, лучше хлеб с водою, чем пирог с бедою.

Atalar sözləri folklor xarakter daşıyır. Atalar sözlərində ifadəlilik kiçildici şəkildə hesabına yaranır, çünki inkişaf etmiş affiksiyalı dillər incə semantik fərqləri və ifadəliliyi ifadə etməyə imkan verir ki, bu da zəif fiksasiya resurslarına malik dillərə aid edilə bilməz. Bəzi rus atalar sözlərinin ifadəliliyi çoxlu kiçildici-ipokoristik şəkildə (“solnişko”, “okosheçko”, “pesenka” və s.) istifadə olunmaqla zəngin rus söz yaradıcılığı hesabına yaranır. Bu qrupun atalar sözləri də obrazlı və ifadəlidir. İnsanla təbiət arasında sıx əlaqə görə bilirik. Bu atalar sözlərinin mücərrəd mənasını “sübh”, “bulud”, “günəş”, “külək”, “dumanlı səhər”, “bulud” kimi təbiət hadisələrinin konkret təzahürü ilə görmək olar. Hava şəraiti ilə bağlı bu cür atalar sözləri yağışlı, dəyişkən bir iqlimdə yaşayan, günəşli havanın yaxşı və şən bir şeylə əlaqəli olduğu xalqların mentalitetini əks etdirir. Hər qaranlıq gəcənin bir işıqlı sabahı var-bu atalar sözlərinin əksər dillərdə ekvivalenti mövcuddur. Xalqlararası mədəniyyətlərdə olan fərqliliklər atalar sözlərinə də təzahür edib. Atalar sözlərində düşüncənin ifadə forması fərqlidir, lakin bütün xalqların atalar sözləri ibarətimiz, illərin sınağından keçmiş təcrübələr əsasında formalaşan məsləhət xarakterli kəlamlardır. Semantik sahələrindən, linqvokulturoloji xüsusiyyətlərindən, koqnitiv səciyyətlərindən aslı olmayaraq ümumi fonda eyni vəzifəyə xidmət edən dil vahidləridirlər. [11; s 40]. “Xoşbəxtlik-bədbəxtlik” anlayışı insanların həyatında ən mühüm hissələrdən biridir. Biz “xoşbəxtlik-bədbəxtlik” ideyası ilə bağlı olan ingilis və rus atalar sözlərinin yalnız bir hissəsini təhlil etdik və müqayisə etdik, bu atalar sözləri bizə ingilis və rus xalqlarının mentalitetinin müəyyən dərəcədə necə olduğunu anlamağa imkan verir. “Xoşbəxtlik-bədbəxtlik” ikili anlayışı ilə bağlı atalar sözlərinin müqayisəli struktur-semantik təhlili xalqların bu anlayışa çoxtərəfli münasibətini üzə çıxarmağa imkan vermişdir. Bir tərəfdən, elə atalar sözləri var ki, onlar həm ümumbəşəri insan təbiəti, həm də eyni mənşə mənbələri (Tovrat, İncil, Quran) olduğundan eyni mənanı ifadə etdikdə müxtəlif dil daşıyıcıları tərəfindən asanlıqla qəbul oluna bilər. Digər tərəfdən, mədəni və milli xüsusiyyətlərin ifadə olunduğu atalar sözləri var ki, bunlar mədəniyyətə xas fərqli xarakter daşıyırlar. Atalar sözləri müəyyən didaktik xarakter daşıyır, xoşbəxtliyin əxlaqi kateqoriya kimi dərk edilməsinin xüsusi növü, leksik vasitələrin seçilməsində daha sərtlik və sintaktik strukturların monotonluğu ilə xarakterizə olunur. Bununla belə, bir çox atalar sözlərində onlara canlılıq, ifadəlilik əlavə edən və bununla da didaktik xarakteri yumşaldaraq qeyri-adi leksik vasitələrdən (zoonimlər, təbiət hadisələrinin adları, alleqoriya, obrazlı epitetlər, təcəssüm texnikası, qafiyə, ironiya, yumor hissi) istifadə olunur. Qeyd etmək lazımdır ki, atalar sözlərində müxtəlif vasitələrdən, semantik və üslubi üsullardan (epitetlər, bənzətmələr, metafora, təqlid, ironiya, metafora, (qafiyə, ritm, alliterasiya), sintaktik vasitələrdən geniş istifadəyə rast gəlirik. Azərbaycan, İngilis və Rus atalar sözlərinin milli özünəməxsusluğu xalqların iqlim, maddi, sosial-iqtisadi və mədəni həyatının xüsusi şəraiti sayəsində öz əksini tapır. Bu atalar sözlərinin müqayisəli struktur-semantik təhlili göstərdi ki, onların arasında milli xarakter xüsusiyyətlərinin qabarıq şəkildə əks olunduğu analoqlarla yanaşı, mənə baxımından ekvivalentləri də müəyyən etmək olar. Bununla belə, ingilis atalar sözləri didaktik, xarakterinə görə daha fərqlidir, daha spesifikdir, tez-tez korrelyativ, motivasiya təkliflərindən istifadə edir. Daha neytral lüğətdən istifadə edirlər. Emotivlik və obrazlılıq qeyri-adi leksik komponentlərin (zoonimlər, antonimlər, somatizmlər və s.) daxil edilməsi ilə yaranır. Azərbaycan və Rus atalar sözləri tərbiyəvi olmasına baxmayaraq, daha ifadəlidir. Bunlara xalq dilində danışılan, çox vaxt arxaik lüğətlər daxildir, kiçildici şəkildə ifadələrdən istifadə olunur, daha çox mənalarnı aktuallaşdırmağa və yadda saxlamağa xidmət edən səs təkrarlarından və qafiyələrdən istifadə edirlər. Ümumiyyətlə, onlar folklorə yaxındırlar. İngilis atalar sözlərinin əksəriyyəti strukturuna və didaktik yönünə görə aforistikdir, daha neytral lüğətə malikdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Ayto, J. Oxford Dictionary of English Idioms (Oxford Quick Reference) 3rd Edition Oxford University Press. 2010.
2. Cahangirov.F.F Dil və mədəniyyət. Bakı 2014, "Elm və Təhsil" nəşriyyatı
3. Cluski, J. A comparative book of English, French, German, Italian, Spanish and Russian proverbs with a Latin appendix-London. 1971
4. Qurbanov A. İngiliscə - Azərbaycanca atalar sözləri və zərb məsələlər. Bakı-2009
5. Иванова Е.В. Мир в пословицах. Москва- 2006. 280с
6. Янцева Л. И. Русские пословицы и поговорки. Москва-2009
7. Linda and Roger Flavel. dictionary of proverbs and their origins. London- 2000. 273pp
8. Kramsch, C. Language and Culture (Oxford Introductions to Language Study). Oxford: Oxford University Press, 1998, p. 3, 134
9. Mətanət Yaqub qızı. Atalar sözləri. Bakı-2013.
10. Obelkevich J. Proverbs and social history. Wise words. Garland publishing, 1994-181pp
11. Palmer G. Towards a theory of cultural linguistics. Texas-1996. 360pp
12. STONE, Jon R. The Routledge Book of World's Proverbs. London – New York 2006

Açar sözlər: milli-mədəni kimlik;semantik təhlil;lingvokulturoloji analiz;

Ключевые слова: национальная и культурная идентичность; семантический анализ; лингвокультурологический анализ

Key words: national and cultural identity;semantic analysis; linguocultural analysis

Лингвокультурный аспект пословиц, связанных с понятиями «счастье» и «несчастье».

Резюме

В результате исследования на материале языков были выявлены общие и специфические свойства пословицы, связанные с бинарной концепцией «счастье—несчастье».был выявлен и систематизирован основной смысл пословиц. Анализ фразеологического значения, лексических компонентов, синтаксической структуры, выразительных и эмоциональных свойств, коннотаций, организации пословиц позволили определить роль лингвистических средств в выражении особенностей менталитета носителей языков.

Linguocultural review of proverbs related to the concept of "happiness" and "unhappiness"

Summary

As a result of research on the material of languages, general and specific properties of the proverb associated with the binary concept "happiness-unhappiness" were revealed. the main meaning of the proverbs was identified and systematized. Analysis of phraseological meaning, lexical components, syntactic structure, expressive and emotional properties, connotations, organization of proverbs made it possible to determine the role of linguistic means in expressing the peculiarities of the mentality of native speakers.

Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, professor Fikrət Fətiş oğlu Cahangirov